

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 373

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.4>

Тетяна ГОЛІНСЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон, Україна, 73003

ORCID: 0000-0001-7890-7508

Бібліографічний опис статті: Голінська, Т. (2023). Розвиток продуктивної діяльності здобувачів початкової освіти під час занять «Дизайн і технології» з ліплення. *Acta Pedagogica Volyniensis*, 5, 22–27, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.4>

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ «ДИЗАЙН І ТЕХНОЛОГІЇ» З ЛІПЛЕННЯ

У статті висвітлено діяльність педагогів початкової освіти в Новій українській школі для впливу сенсорного розвитку з моделювання пластичних матеріалів на уроках «Дизайн і технології». Такий процес розкриває почуття прекрасного та бажання творити красу. Встановлено, що поняття «Технологічне навчання» поширюється у навчанні і вихованні для розвитку дітей початкової освіти, яка реалізується засобами класно-урочної та позаурочної діяльності в Новій українській школі.

Доведено, що в освітньому процесі методи навчання технологічної освітньої галузі спонукають до активної розумової й практичної діяльності педагогів в процесі оволодіння навичками художньо-естетичного спрямування, сприяють розвитку їх творчих здібностей, пізнавальної активності й самостійності, оволодіння навичками професійної майстерності. Аргументовано, що застосування технологічних методів навчання допомагає зробити освітній процес власної діяльності не тільки цікавим для педагогів, а й результативним на уроках «Дизайн і технології».

Практичний досвід роботи моделювання з пластичним матеріалом, що використовується вміле один із видів образотворчого мистецтва який впливає на психічний та естетичний розвиток дитини молодшого шкільного віку. У практичній діяльності розширюються знання учнів початкової освіти про підходи та принципи методів моделювання, пропорцій та ознайомлення об'ємних зображень дрібних деталей. Також навчаються використовувати та виконувати необхідні дрібні деталі у процесі навчання з технології. Набути найголовніше і найцінніше у ліпленні з іншими видами пластичних матеріалів, це бачити та відчувати закони краси в естетиці. Практична діяльність розвиває у дітей дрібну моторику яка впливає на рухову сферу пов'язана з оволодінням предметними діями для розвитку продуктивних видів діяльності.

Метою публікації є виокремлення особливостей розвитку продуктивної діяльності здобувачів початкової освіти під час занять «Дизайн і технології» з ліплення.

Вважаємо, що розвиток дитячої творчості на уроках «Дизайн і технології» з ліплення в різних класах початкової школи користуються різноманітними прийомами навчання, які стимулюють прояв самостійності, активності, ініціативи дітей, які розвивають дитячу фантазію, уявлення, творче сприйняття, спостережливість, зорову пам'ять на уроках «Дизайн і технологія» з ліплення в Новій українській школі.

Ключові слова: вчитель початкових класів, пластичне ліплення, професійна підготовка, творче сприйняття, спостережливість, зорову пам'ять, продуктивна діяльність, діти початкової освіти.

Tatiana HOLINSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Psychology of Preschool and Elementary Education, Kherson State University, University str., 27, Kherson, Ukraine, 73003

ORCID: 0000-0001-7890-7508

To cite this article: Holinska, T. (2023). Rozvytok produktyvnoi diialnosti zdobuvachiv pochatkovoї osvity pid chas zaniat «Dyzain i tekhnolohii» z liplennia [Development of productive activity of primary education students during class “Design and technologies” in sculpting]. *Acta Pedagogica Volyniensis*, 5, 22–27, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.4>

DEVELOPMENT OF THE PRODUCTIVE ACTIVITY OF PRIMARY EDUCATION STUDENTS DURING THE “DESIGN AND TECHNOLOGY” CLASS OF SCULPTING

The article highlights the activity of primary education teachers at the New Ukrainian School for the influence of sensorimotor development on the modeling of plastic materials in the «Design and Technologies» classes. Such a process reveals a sense of beauty and a desire to create beauty. It has been established that the concept of «Technological learning» is widespread in education and upbringing for the development of children in primary education, which is implemented by means of extracurricular and extracurricular activities in the New Ukrainian School.

It has been proven that in the educational process, the teaching methods of the technological educational field encourage the active mental and practical activity of teachers in the process of mastering the skills of artistic and aesthetic direction, contribute to the development of their creative abilities, cognitive activity and independence, mastering the skills of professional mastery. It is argued that the use of technological teaching methods helps to make the educational process of one's own activity not only interesting for teachers, but also effective in the «Design and Technology» lessons.

Practical experience of modeling with plastic material, skillfully used one of the types of fine art that affects the mental and aesthetic development of a child of primary school age. In practical activities, the knowledge of primary education students about the approaches and principles of modeling methods, proportions, and familiarization with three-dimensional images of small details is expanded. They also learn to use and perform the necessary small details in the process of learning about technology. The most important and valuable thing to acquire in sculpting with other types of plastic materials is to see and feel the laws of beauty in aesthetics. Practical activity develops children's fine motor skills, which affects the motor sphere associated with the mastery of objective actions for the development of productive activities.

The purpose of the publication is to single out the features of the development of productive activities of students of primary education during the classes «Design and technology» in sculpting.

We believe that the development of children's creativity in the lessons of «Design and technology» from sculpting in different classes of primary school use various teaching methods that stimulate the manifestation of independence, activity, initiative of children, which develop children's imagination, imagination, creative perception, observation, visual memory at the «Design and Technology» modeling classes at the New Ukrainian School.

Key words: *primary school teacher, plastic modeling, professional training, creative perception, observation, visual memory, productive activity, children of primary education.*

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день діяльність багатьох педагогів початкової освіти в Новій українській школі повертає проблема сенсомоторного розвитку на уроках «Дизайн і технології» з моделювання пластичного матеріалу, оскільки це впливає на мову дитини, моторику, уяву, пам'ять та творчі здібності.

Почуття прекрасного, бажання творити красу – складні психологічні риси особистості. Це почуття закладається у дитини раннього віку і особливо важливо в молодшому початковому віці, оскільки в цей момент у дитини формуються навички самостійності прагнення до творчості. За допомогою захоплення дітей шкільного віку художньо-естетичного ліплення відбувається активна адаптація дитини до макросоціального середовища, оскільки естетичне виховання є невід'ємною частиною загального педагогічного процесу. Це особливо важливо під час роботи з дітьми з труднощами в навчанні.

Технологічне навчання – обов'язковий складник навчання, виховання та розвитку дитини на початковому ступені у Новій українській школі, який реалізується засобами класно-урочної та позаурочної діяльності учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед актуальних розробок, які дотичні до

заявленої у статті теми, варто акцентувати увагу на наукові дослідження Л. Гуцан, А. Кияновського. Вчені конкретизували виховний аспект художньої, творчої (образотворчої, конструювання, моделювання тощо) діяльності в процесі становлення особистісних якостей молодших школярів. О. Лобанчук висвітлює ідеї інтеграції видів мистецтв і діяльності. Ретельний історико-педагогічний аналіз естетичного виховання у школах Слобожанщини (друга половина XIX – початок XX століття) представлено в публікаціях С. Криштоф. Інформаційно-методичні матеріали з художньо-продуктивної діяльності дітей у віці 6–9 років представлено в публікації В. Ворожбіт-Горбатюк, Н. Борисенко та ін.

Мета нашого дослідження – описати розвиток продуктивної діяльності здобувачів початкової освіти під час занять «Дизайн і технології» з ліплення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час вивчення технологічної освітньої галузі молодші школярі опановують безлічі захоплюючих та корисних речей під час роботи з папером та вишивкою, шиттям та виготовленням виробів з природного матеріалу, роботи з дерева та ліплення з пластиліну, можуть навчитися

випалювати і шити м'які іграшки, спробувати себе в ролі кулінара тощо.

Виготовляючи речі своїми руками, діти розвивають увагу та пам'ять, привчаються до акуратності, наполегливості та терпіння. Все це допомагає дитині навчатися в школі та у її подальшому житті ці якості будуть корисними.

Заняття творчістю допомагають розвивати художній смак та логіку, сприяють формуванню просторової уяви. Крім того, у дітей удосконалюється дрібна моторика рук, що дуже важливо для молодших школярів, а також для дітей, які страждають на церебральні порушення та дефекти мови (дизартрія, заїкуватість). Творчі заняття розвивають фантазію, дають дитині безліч практичних навичок. Пришити собі гудзик, приготувати сніданок, зробити своїми руками подарунки рідним та друзям – все це стане у нагоді дитині.

І ще одне дуже важливе доповнення: вміння що-небудь зробити самому дозволяє дитині почуватися впевненіше, позбавляє відчуття безпорадності в навколишньому світі дорослих. Адже віра в себе, впевненість у своїх силах – необхідна умова для того, щоб дитина була по-справжньому щасливою.

Технологічна галузь – це творча робота дитини з різними матеріалами, в процесі якої вона створює корисні та естетично значущі предмети та вироби для прикраси побуту (ігор, праці, відпочинку). Така технологія є декоративною, художньо-ужитковою діяльністю дитини, оскільки під час створення гарних предметів вона враховує естетичні якості матеріалів на основі наявних уявлень, знань, практичного досвіду, набутих у процесі власної діяльності та на уроках «Дизайн і технології».

На уроках художньо-естетичної спрямованості в початковій школі вчитель має можливість за невеликі витрати часу створити успішну ситуацію для учнів. Їм часто потрібне позитивне ставлення до навчальної діяльності, щоб набути впевненості у власних силах. Створюючи свої витвори мистецтва, діти вкладають у них свій розум, талант і дух. Цьому сприяє коректність вчителя та доречність коментарів до виробів, адже саме в цих роботах діти особливо щирі та відкриті.

Незамінну роль у цьому процесі відіграють керамічні вироби – це декоративно-ужиткове мистецтво, яке історично склалося в кожній міс-

цевості зі своїми особливостями та відмінними рисами, таємницями народних ремесел. Глину можна назвати одним із матеріалів, який зробив великий внесок у розвиток народного мистецтва. Увага до такого матеріалу, як глина, призвела до появи ряду майстерень, в яких виготовляли різні побутові прилади (Белевич, 2013, 29–33).

Техніка пластичного матеріалу багата і різноманітна, але в той же час доступна навіть для дітей молодшого шкільного віку. Основним інструментом у моделюванні є рука (а точніше обидві руки), тому рівень майстерності залежить від того, як мати такі власні руки, а не пензлик, олівець або ножиці. Техніку різьблення можна оцінити як найбільш природну та доступну для самостійного вивчення. На уроках технології розглядають основні методи та принципи роботи моделювання: скачування, розкачування, прищеплювання, сплющування, витягування. Коли дитина початкової школи розвиває і розминає пластилін, м'язи та суглоби пальців отримують корисне навантаження. Ліплення з пластичного матеріалу, пластиліну, глини, солоного тіста, полімерної глини або з глини, дозволяє активізувати сенсорний розвиток дитини, розвиває правильне сприйняття форми предметів, правильну передачу просторових відносин між ними. Це найбільш відчутний тип творчості.

Моделювання за своєю природою вимагає, з одного боку, розвинених відчуттів і сприймань, а з іншого боку, воно саме покращує ці відчуття і сприйняття. Під час моделювання на уроках «Дизайн і технології» учні початкової школи повинні відображати матеріальні властивості свого тіла – їх об'єм, форму, щільність і структуру. Всі заходи створюють незалежний підхід до пошуку нових способів зображення. У процесі моделювання при правильному тренуванні здатність знаходити щось нове розвивається живим, оскільки можна виправити помилки, безпосередньо виправляючи форму пальцями, ворсом, наклеюючи або знімаючи непотрібні ваги. Дитина може переробляти форми кілька разів, чого не можна зробити на малюнку або в додатку (Алексахін, 2013, 23–27).

Моделювання пластичним матеріалом – один із видів образотворчого мистецтва, при якому об'ємні фігури, картини або цілі композиції виготовляються із пластмас. Освітнє значення моделювання велике, особливо коли мова йде про психічний та естетичний розвиток дитини

молодшого шкільного віку. Моделювання розширює кругозір, виховує творче ставлення до життя та моральних ідей, сприяє вихованню та формуванню незалежності.

Ліплення – це вид мистецтва, під час якого діти презентують предмети з навколишньої дійсності, створюють елементарну скульптуру з глини, солоного тіста, пластиліну або полімерної глини.

За змістом та тематикою вони бувають: сюжетні, тематичні, декоративні, складні.

Що стосується моделювання зображення окремих предметів для дітей початкової школи, це простіше, ніж, наприклад, на малюнку, оскільки при моделюванні учень справляється з реальним обсягом і не повинен вдаватися до звичайних образних засобів. Діти початкової школи з цікавістю ліплять фігури людей і тварин.

Однак вони частіше засвоюють образ конструктивних, ніж пластичних предметів. Дослідження показують, що навчаючи дітей початкової освіти, можна дійти до відносно правильного образу людини і тварини спочатку конструктивним, а потім пластичним способом. А також учні ліплять окремі конкретні картини в роботі (овочі, фрукти, тварини, предмети побуту, транспорт тощо).

У моделюванні сюжету діти передають вигадані композиції, в яких окремі образи так чи інакше пов'язані: зміст (сірий вовк та червона шапочка, лисиця та колобок, бабуся та дідусь), розташування у просторі (об'єднане у сюжет на загальній основі), пропорції (однакові або різні розміри залежно від сюжету), динаміка (герої беруться за руки, бігають, дивляться в один бік або один на одного).

У декоративному моделюванні учні початкових класів виготовляють декоративні вироби: вази, тарілки, панно, маски, ліпні прикраси, архітектурні елементи та інтер'єри лялькових будиночків, замки для ігор та вистав. Багато з цих виробів можуть прикрасити інтер'єр у кімнаті. Одним із засобів естетичного виховання є ознайомлення дітей із декоративним мистецтвом, з різними його видами, включаючи невеликі орнаментальні скульптури народних майстрів. Декоративне ліплення дозволяє навчити учнів початкових класів заздалегідь продумати тему, заздалегідь зробити ескіз у вигляді малюнка, умовно визначитися з формою предмета та живопису (Комарова, Лебедева, Казакова, Халезова, 2009).

У вільному моделюванні вільно або для вирішення проблеми можна поєднувати різні методи моделювання. Наприклад, різьблена риба прикрашена ліпним малюнком; створення персонажів для казок, прикрашання одягу вирізаними орнаментом.

За методикою створення образу розрізняють такі види моделювання: з пам'яті, від природи, за схемою, за малюнком, словесним описом.

За способом організації учнів початкових класів та характером моделювання воно може бути індивідуальним та колективним. У співпраці з дорослими чи однолітками складне моделювання поєднується з іншими художньо-пізнавальними видами діяльності та іграми (Ворончихіна, 2013, 31).

Розширюючи знання учнів початкових класів про форму, пропорції предметів та методи моделювання, важливо вести з ними невеликі бесіди про їх роботу. В основному вчитель початкових класів повинен говорити про якість виконаної роботи. Іноді він просить учнів самостійно вирішити, як буде вирізана фігура, передана її структура та пропорції, чи міцно з'єднані деталі. Зобразивши курку, снігову бабу, дівчинку, посуд та інші предмети, ви можете запропонувати дітям обрати купу, щоб додати дрібні деталі – очі, рот, ніс, вуха, волосся. Надалі діти будуть знайомитися з об'ємним зображенням дрібних деталей, але поки дії пальців дітей ще недостатньо розвинені, тому можна застосувати ці деталі в купі, використовуючи графічне зображення. Крім того, учні початкових класів здатні скласти пластичний матеріал на шматки, іноді видаляючи їх надлишки, поступово звикаючи до моделювання за допомогою інструменту. Робота дітей з ворсом вимагає особливої уваги вчителя. Важливо навчити дітей правильно користуватися ним, виконувати своєчасно, виконувати лише необхідні операції, а для цього необхідно показати їм, як потрібно працювати. Наприклад, щоб позначити очі курки, її кладуть на дошку, тримаючи її лівою рукою, а купу, що знаходиться в правій руці, окреслюють очима (Алексахін, 2013, 24).

Заняття з ліплення всебічно впливають на розвиток дитини: вони підвищують чутливу чутливість, тобто сприяють тонкому сприйняттю форми, фактури, кольору, ваги, пластичності; розвивають уяву, просторове мислення, загальну ручну спритність, моторику; синхронізують роботу обох рук; формують вміння

планувати роботу з реалізації плану, прогнозувати результат і досягати його, за необхідності – вносити корективи в початковий план.

Найголовніше і найцінніше, що ліплення поряд з іншими видами пластичних мистецтв розвиває дитину естетично. Учні початкових класів вчать бачити, відчувати, оцінювати і бачити за законами краси.

Основні завдання розвитку дитячої творчості в ліпленні такі:

- розвивати інтерес до цього виду діяльності;
- вчити дітей потрібно починати з першого класу, створювати форму предметів на основі сприйняття дійсності шляхом навчання обстеження предметів, на основі самостійних пошуків;
- підводити до використання і комбінування виліплених форм;
- у міру можливості в кожному класі навчити вільно користуватися способами ліплення і виразними засобами;
- поступово навчити учнів початкових класів самостійно планувати тему для ліплення, користуючись враженнями від сприйнятого за допомогою спостережень навколишнього, щоб не слухати художньої літератури, розглядання ілюстрацій і сприйняття творів мистецтва;
- вчити дітей активно сприймати рекомендації вчителя початкових класів, проявляти ініціативу в пошуку форм, способів ліплення, виразних засобів (Волкова, 2012, 34).

Оскільки розвиток творчих здібностей – це здатність дітей вільно планувати тему та розв'язувати її, залежить від того, наскільки добре вони знають техніку пластики, цьому питанню варто приділяти багато уваги. На кожному уроці з технології, крім творчих завдань, є завдання, пов'язані з навчанням молодших школярів техніці ліплення. Чим більше візуальних та технічних прийомів знає дитина, тим більш самостійним та креативним стає її моделювання.

Для розвитку художньої творчості на уроці технології, пластики робота повинна складатися з декількох етапів:

- перший етап – учням дають завдання, які вимагають від них початкового орієнтування у творчій діяльності: за установкою вчителя (склади, придумай, знайди, зміни) діти діють спільно з педагогом, проявляючи при цьому елементи творчості;
- другий етап – дають завдання, які ведуть учнів до цілеспрямованих дій і пошуків:

дитина, діючи разом з учителем початкових класів, починає розуміти, що набуті вміння можна комбінувати і видозмінювати;

– третій етап – це завдання, які ведуть дитину до самостійних дій, до обмірковування задуму в різних видах діяльності, до планування своїх дій, відбору виразних засобів (Ткаченко, 2010).

У другому класі робота будується таким чином, щоб діти, виконуючи завдання творчого характеру, навчилися самостійно і планомірно діяти під час зображення предметів. Цьому допомагають заздалегідь складені молодшими школярами ескізи декоративних предметів – пластинок, тарілок, дощечок та інше. Ескізи виконуються олівцем.

У третьому класі творчі можливості учнів ширші: вони вже володіють багатьма способами ліплення пластичним матеріалом та вміють використовувати такі виразні засоби, як зображення форми, доповнення предмета деталями, що підсилюють образ предмета.

Заняття за задумом у дітей третього класу носять більш глибокий характер. Пояснюється це тим, що у третьокласників більше знань про навколишній світ, більше умінь в області ліплення. Користуючись цим, вчитель початкових класів веде дітей до вміння заздалегідь обмірковувати тему для ліплення. При цьому уроки в класі за задумом можуть бути обмежені темою.

У дітей розвивається дрібна моторика – це одна із сторін рухової сфери, яка пов'язана з оволодінням предметними діями, розвитком продуктивних видів діяльності, листом, промовою дитини. Розвиток дрібної моторики у молодших школярів відбувається в процесі діяльності нервової, м'язової, кісткової систем організму і органів почуттів. Всі вони взаємопов'язані, і розвиток однієї – дає поштовх до розвитку іншої. Дрібна моторика рук також взаємодіє з такими вищими властивостями свідомості, як увага, мислення, оптико-просторове сприйняття (координація), уява, спостережливість, зорова і рухова пам'ять, мова.

Вітчизняні фізіологи в своїх дослідженнях підтверджують зв'язок розвитку рук з розвитком мозку, зокрема мовних зон. Моделювання за допомогою пластичного матеріалу – надання форми пластичного матеріалу (пластиліну, глини, солоного тіста та ін.) За допомогою рук

і допоміжних інструментів – стеків та інших підручних інструментів – один з перевірених способів розвитку дрібної моторики. Пластичний матеріал – найбільш відчутний вид художньої творчості. Дитина не тільки бачить те, що створила, але і зворушує, бере в руки і в міру необхідності змінює.

Основне завдання уроків з ліплення пластичними матеріалами – навчити здобувачів початкової освіти прийомів більш точного відтворення предмета. При цьому під точністю відтворення предмета розуміється не докладне копіювання його зовнішніх властивостей, а вміння передати головне, визначальне. Займатися ліпленням важливо не тільки в межах навчальної програми, але і під час індивідуальної та домашньої роботи. Намагаючись якомога точніше передати форму, дитина активно працює пальцями, причому найчастіше за все десятьма, а це, як відомо, сприяє розвитку

мови. При цьому основні прийоми ліплення: скочування, розкачування, сплющування, відтягування. Теми занять повинні охоплювати широкий спектр ознайомлення здобувачів початкової освіти з навколишньою дійсністю.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, для розвитку дитячої творчості на уроках «Дизайн і технології» з ліплення в різних класах початкової школи користуються різноманітними прийомами навчання і в першу чергу тими, які стимулюють прояв самостійності, активності, ініціативи дітей, які розвивають дитячу фантазію та уявлення. В Новій українській школі уроки з ліплення розвивають у дітей почуття краси, пластики, гармонії, образне мислення, дрібну моторику, виховують творче сприйняття предметів і явищ навколишнього життя, спостережливість, зорову пам'ять, розуміння скульптурних матеріалів і їх можливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексахін М. М. Вчимося ліпити і розписувати. *Дошкільне виховання*. 2013. № 9. С. 23–27.
2. Белевич Є. К. Навчання дітей ліпленню. *Дошкільне виховання*. 2013. № 10. С. 29–33.
3. Волкова А. А. Ліплення в початковій освіті. *Дошкільне виховання*. 2012. № 11–12. С. 33–37.
4. Ворончихіна Ф. М. Ліплення і гри. *Дошкільне виховання*. 2013. № 5. С. 30–33.
5. Комарова Т. С., Лебедева Е. В., Казакова Т. Г., Халезова Н. Б. Вчіться малювати і ліпити. Київ : Лотос, 2009. 68 с.
6. Ткаченко Т. А. Дрібна моторика. Гімнастика для пальчиків. Харків : Видавництво «ЄКСІМО», 2010. 129 с.

REFERENCES:

1. Aleksakhin M. M. (2013) Vchymosia lipyty i rozpysuvaty. *Doshkilne vykhovannia*. № 9. S. 23-27.
2. Belevych Ye. K. (2013) Navchannia ditei liplenniu. *Doshkilne vykhovannia*. № 10. S. 29-33.
3. Volkova A. A. (2012) Liplennia v pochatkovii osvity. *Doshkilne vykhovannia*. № 11-12. S. 33-37.
4. Voronchikhina F. M. (2013) Liplennia i hry. *Doshkilne vykhovannia*. № 5. S. 30–33.
5. Komarova T. S., Lebedieva E. V., Kazakova T. H., Khalezova N. B. (2009) Vchitsia maliuvaty i lipyty. Kyiv : Lotos, 68 s.
6. Tkachenko T. A. (2010) Dribna motoryka. Himmastyka dlia palchykiv. Kharkiv : Vydavnytstvo «JeKSIMO», 129 s.